

UZASADNIENIE

Zaskarżonym wyrokiem z dnia 16 września 2014 roku w sprawie o sygn. akt I C 928/14, Sąd Rejonowy w Pabianicach I Wydział Cywilny, w sprawie z powództwa E. M. i A. M. przeciwko W. M. o zachowek:

1. zasądził od W. M. na rzecz E. M. kwotę 13.125 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 23 stycznia 2014 roku do dnia zapłaty oraz kwotę 2.417 zł tytułem zwrotu kosztów procesu;
2. zasądził od W. M. na rzecz A. M. kwotę 13.125 zł wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 23 stycznia 2014 roku do dnia zapłaty oraz kwotę 3.074 zł tytułem zwrotu kosztów procesu;
3. zwrócił ze Skarbu Państwa Sądowi Rejonowemu w Pabianicach A. M. kwotę 656 zł tytułem nadpłaconej opłaty od pozwu zaksięgowanej pod pozycją (...) / (...);
4. nakazał pobrać od W. M. kwotę 657 zł na rzecz Skarbu Państwa Sądowi Rejonowemu w Pabianicach tytułem opłaty od pozwu, od uiszczenia której E. M. była zwolniona.

Swoje rozstrzygnięcie Sąd I instancji oparł na ustaleniach faktycznych i rozważaniach prawnych, które przedstawiają się następująco:

Powódki są córkami M. M. i wnuczkami spadkodawcy S. M. zmarłego w dniu 8 lipca 2013 roku w P.. Spadek po S. M. w oparciu o dziedziczenie testamentowe nabyła żona W. M. w całości. W skład spadku po S. M. wchodzi udział wynoszący 1/2 części w spółdzielczym własnościowym prawie do lokalu, położonym w P. przy ulicy (...) nr 68 o wartości 140.000 zł.

W tak ustalonym stanie faktycznym Sąd I instancji stwierdził, że powództwo zasługuje na uwzględnienie.

Sąd meriti uznał, że orzeczenie zapadło w oparciu o art. 1011 k.c. z uwagi na błędne ustalenia faktyczne podlegające na przyjęciu, iż ojciec powódek został wydziedziczony, w sytuacji gdy z treści testamentu znajdującego się w aktach sprawy I Ns 818/13 nie wynika, aby spadkodawca wydziedziczył swojego syna. Jako substrat zachowku Sąd I instancji przyjął wartość udziału 1/2 w spółdzielczym własnościowym prawie do lokalu, położonym w P. przy ul. (...), to jest kwotę 105.000 zł. Sąd meriti dodał, że mając na uwadze niezamierzone pozbawienie pozwanej możliwości obrony swych praw na rozprawie poprzedzającej wydanie wyroku, dalsze rozważania są niecelowe.

Apelację od powyższego wyroku wniosła pozwana, zaskarżając orzeczenie w całości. Zaskarżonemu orzeczeniu zarzuciła:

- 1) naruszenie przepisu art. 214 § 1 k.p.c. i art. 214¹ § 1 k.p.c. w zw. z art. 379 pkt 5 k.p.c. poprzez pozbawienie pozwanej możliwości obrony jej praw wskutek nieodroczenia rozprawy, pomimo nieobecności pozwanej, która przedłożyła stosowne zaświadczenie lekarskie i wносиła o odroczenie rozprawy, co w konsekwencji doprowadziło do nieważności postępowania;
- 2) naruszenie przepisu art. 217 § 3 k.p.c. poprzez oddalenie wniosku o dopuszczenie dowodu z zeznań świadka M. A. mimo niewyjaśnienia okoliczności spornych w sprawie, w szczególności wartości spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu, stanowiącej podstawę obliczenia przez Sąd I instancji wysokości zachowku;
- 3) naruszenie przepisu art. 233 § 1 k.p.c. poprzez brak wszechstronnego rozważenia zebranego materiału, w szczególności poprzez dowolną ocenę wartości udziału spadkowego stanowiącego podstawę obliczenia zachowku.

W konsekwencji tak sformułowanych zarzutów apelujący wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku, zniesienie postępowania w zakresie dotkniętym nieważnością i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania Sądowi I

instancji oraz zasądzenie od powódek na rzecz pozwanej kosztów procesu, w tym kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W odpowiedzi na apelację powódki wniosły o oddalenie apelacji i zasądzenie od pozwanej na ich rzecz kosztów zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

W przypadku uwzględnienia argumentacji pozwanej wniosły o uchylenie wyroku, zniesienie postępowania dotkniętego nieważnością, przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania przez Sąd I instancji oraz niezasądzenie od powódek na rzecz pozwanej kosztów postępowania apelacyjnego, gdyż nieważność postępowania, którego dotyczy postępowanie przed Sądem I instancji wynika z niezłączenia przez Sąd do akt sprawy, złożonego przez pozwaną, przed terminem rozprawy, usprawiedliwienia nieobecności na rozprawie i wniosku o jej nieprzeprowadzenie pod nieobecność pozwanej, a jego przyczyną nie są zaś okoliczności zależne od powódek, za które powinny ponieść konsekwencje finansowe związane ze stwierdzeniem nieważności postępowania i jego zniesieniem.

Sąd Okręgowy zważył, co następuje:

Apelacja pozwanej okazała się zasadna i skutkowałą uchyleniem zaskarżonego wyroku, z jednoczesnym zniesieniem postępowania od dnia 16 września 2014 roku oraz przekazaniem sprawy Sądowi Rejonowemu w Pabianicach I Wydziałowi Cywilnemu do ponownego rozpoznania.

Przede wszystkim podnieść należy, że postępowanie pierwszoinstancyjne było dotknięte uchybieniem, które dyskwalifikowało je z powodu nieważności.

Zgodnie z treścią art. 378 § 1 k.p.c. sąd drugiej instancji rozpoznaje sprawę w granicach apelacji, w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod uwagę nieważność postępowania. Powyższy przepis określa przedmiotowy zakres rozpoznania sprawy przez sąd drugiej instancji w postępowaniu apelacyjnym. Zakres ten jest wyznaczony granicami apelacji nakreślonymi przez skarżącego. Granice apelacji są wyznaczane m.in. przez granice zaskarżenia, które są dla sądu drugiej instancji bezwzględnie wiążące.

W okolicznościach przedmiotowej sprawy, po dokonaniu analizy zgromadzonego materiału dowodowego, uwzględniając wynikający z apelacji zakres zaskarżenia, Sąd Okręgowy uznał, że postępowanie przed Sądem I instancji, dotknięte było nieważnością z przyczyn, o których mowa w treści art. 379 pkt 5 k.p.c., tj. z powodu pozbawienia pozwanej możliwości obrony swoich praw. Jak się bowiem podkreśla w judykaturze pozbawienie strony możliwości obrony swoich praw w rozumieniu art. 379 pkt 5 k.p.c. zachodzi wtedy, gdy z powodu wadliwości procesowych sądu lub strony przeciwnej, będących skutkiem naruszenia konkretnych przepisów kodeksu postępowania cywilnego, strona nie mogła brać i nie brała udziału w postępowaniu lub jego istotnej części (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 10 maja 1974r., II CR 155/74, opubl. OSP Nr 3/75 poz. 66; postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 6 marca 1998r., III CKN 34/98, opubl. Prok. i Pr. Nr 5/99 poz. 41; wyrok Sądu Najwyższego z dnia 13 czerwca 2002r., V CKN 1057/00, opubl. baza prawna LEX Nr 55517). Analizując, czy doszło do pozbawienia strony możliwości działania, trzeba w pierwszej kolejności rozważyć, czy nastąpiło naruszenie przepisów procesowych, następnie ustalić, czy uchybienie to wpłynęło na możliwość strony do działania w postępowaniu, w końcu zaś ocenić, czy pomimo zaistnienia tych okoliczności strona mogła bronić swych praw w procesie. Dopiero w razie kumulatywnego spełnienia wszystkich tych przesłanek można przyjąć, że strona została pozbawiona możliwości działania (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28 marca 2008r., V CSK 488/07, opubl. baza prawna LEX Nr 424315).

Z art. 214 k.p.c. wynika, że rozprawa ulega odroczeniu, jeżeli nieobecność strony jest wywołana m.in. znaną sądowi przeszkodą, której nie można przewyciężyć. Usprawiedliwienie nieobecności z powodu choroby strony - w myśl art. 214¹ § 1 k.p.c. - wymaga przedstawienia zaświadczenia potwierdzającego niemożność stawienia się na wezwanie lub zawiadomienie sądu, wystawionego przez lekarza sądowego. Zgodnie z ugruntowanym orzecnictwem Sądu Najwyższego, nieobecność strony na rozprawie z powodu choroby, potwierdzonej właściwym zaświadczeniem lekarskim i uniemożliwiającej stawienie się w sądzie, pociąga za sobą konieczność odroczenia rozprawy, zwłaszcza, jeżeli strona nie jest reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika, a rozprawa, w której nie może wziąć

udziału, jest jedyną rozprawą w sprawie albo bezpośrednio poprzedzającą wydanie wyroku. Wydanie w takiej sytuacji orzeczenia powoduje nieważność postępowania na skutek pozbawienia strony możliwości obrony jej praw (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 18 marca 1981 r., I PRN 8/81, OSNC 1981, nr 10, poz. 201, z dnia 18 listopada 1997 r. I CKU 175/97, Prok. i Pr.-wkl. 1998, nr 5, poz. 36, z dnia 10 maja 2000 r., III CKN 416/98, OSNC 2000, nr 12, poz. 220, z dnia 13 maja 2005 r., IV CK 620/04, niepubl., z dnia 20 grudnia 2005 r., V CSK 64/05, niepubl. i z dnia 16 kwietnia 2008 r., V CSK 564/07).

W niniejszej sprawie nie ulega wątpliwości, że usprawiedliwienie przez pozwaną niestawiennictwa na tę rozprawę, potwierdzoną zaświadczeniem lekarza sądowego chorobą, uniemożliwiającą jej stawienie się w Sądzie, pociągało za sobą konieczność odroczenia rozprawy, zwłaszcza, że pozwana nie była reprezentowana w procesie przez pełnomocnika, a rozprawa z dnia 16 września 2014 roku bezpośrednio poprzedzała wydanie niekorzystnego dla niej wyroku i była jedyną rozprawą w sprawie. Pozwana złożyła w dniu 15 września 2014 roku wniosek o odroczenie rozprawy (k. 49) wraz z zaświadczeniem wystawionym przez lekarza sądowego, stwierdzającym, że pozwana nie może się stawić w Sądzie w dniu 16 września 2014 roku, a przewidywany termin zdolności do stawienia się w Sądzie przypada od dnia 1 lutego 2015 roku (k. 50). Pozwana nie była reprezentowana przez pełnomocnika. Zaistniała więc w sprawie sytuacja, powoduje nieważność postępowania na skutek pozbawienia strony możliwości obrony swych praw. Nieobecność strony na rozprawie z powodu choroby, potwierdzonej właściwym zaświadczeniem lekarskim i uniemożliwiającej stawienie się w sądzie, pociąga za sobą konieczność odroczenia rozprawy, zwłaszcza, jeżeli strona nie jest reprezentowana przez profesjonalnego pełnomocnika, a rozprawa, w której nie może wziąć udziału, jest jedyną rozprawą w sprawie albo bezpośrednio poprzedzającą wydanie wyroku. Wydanie w takiej sytuacji orzeczenia powoduje nieważność postępowania na skutek pozbawienia strony możliwości obrony jej praw (wyrok Sądu Najwyższego z dnia 15 marca 2012 r., I CSK 321/11, LEX nr 1168533).

W konsekwencji, ze względu na skutki stwierdzonej nieważności postępowania przez Sądem Rejonowym, bezprzedmiotowa stała się ocena zasadności naruszenia pozostałych przepisów postępowania. Przedstawione okoliczności nie pozostawiają wątpliwości, że pozwana została pozbawiona możliwości obrony swych praw, co oznacza nieważność postępowania, przewidzianą w art. 379 pkt 5 k.p.c. Powyższa wadliwość ze względu na swoją rangę oznaczała konieczność uchylecia wyroku, zniesienia postępowania od dnia 16 września 2014 roku i przekazania sprawy do ponownego rozpoznania.

Z tych względów Sąd Okręgowy, na podstawie art. 386 § 2 k.p.c. uchylił zaskarżony wyrok, zniósł postępowanie od dnia 16 września 2014 roku i przekazał sprawę Sądowi Rejonowemu w Pabianicach I Wydziałowi Cywilnemu do ponownego rozpoznania, pozostawiając temu Sądowi na podstawie art. 108 § 2 k.p.c., rozstrzygnięcie o kosztach postępowania apelacyjnego.